

Indledning

Af Kim Su Rasmussen

Dette temanummer af *SLAGMARK* er viet til den franske litteraturfilosof Maurice Blanchot. Og det er med stor fornøjelse, at vi kan præsentere ikke mindre end fire tekster af Blanchot i dansk oversættelse. Det drejer sig først og fremmest om de to store litteraturfilosofiske essays ”Den essentielle ensomhed” og ”To versioner af det imaginære”. Disse to essays kan både læses selvstændigt og i forlængelse af hinanden. Derudover bringer vi Blanchots meget indflydelsesrige essay om Samuel Becketts berømte roman-trilogi, hvor en stribe af de generelle tematikker i Blanchots litteraturkritik bliver udkrystalliseret. Endelig bringer vi en mindre tekst, udgivet så sent som 1994, hvor Blanchot i tilsyneladende autobiografisk form beskriver nogle dramatiske hændelser under Anden Verdenskrig. Herudover er der tale om forskelligartede bidrag fra danske idé- og litteraturhistorikere: bidragene fra Jørn Erslev Andersen og Dorthe Jørgensen tager begge udgangspunkt i Blanchots berømte essay om den tyske romantik, Jacob Lund Pedersen analyserer det nære slægtskab mellem Blanchot og Beckett, Hans Jørgen Thomsen tager afsæt i visse af Blanchots litteraturkritiske essays i en ekskurs om moderne kontingens, mens undertegnede behandler forskellige positioner i receptionen af Blanchots fortælling *L’arrêt de mort*. Sammen tegner disse forskellige tekster et billede af Blanchots forfatterskab, der tilsyneladende peger i mange forskellige retninger. Dette udspringer blandt andet af, at Blanchots forfatterskab som sådan rummer mange forskellige dimensioner. Men af samme årsag vil jeg i det følgende søge at give en mere introducerende præsentation og karakteristik af Blanchots forfatterskab.

Hvem er Blanchot, denne ukendte?

Hvis man tidligere er stødt på navnet Maurice Blanchot er det sandsynligvis i forbindelse med moderne franske tænkere som Bataille, Foucault, Levinas, Derrida, Deleuze eller i forbindelse med nogle af de mange litterære forfat-

terskaber, som Blanchot på kongenial vis har skrevet om, eksempelvis Mallarmé, Kafka, Beckett, Proust, Hölderlin, Sade, Rilke, Celan, Char. Og eventuelt har man hørt om nogle af de mest berømte aspekter ved hans forfatterskab, såsom at Blanchot er fuldstændig tilbagetrukket fra offentligheden og af den grund er kendt som den grå eminence i moderne fransk tænkning.

Man kan præsentere Blanchot ved at opridse nogle af de få biografiske oplysninger, man kender til: at han blev født den 22 september 1907 i en lille by ved navn Quain, at han har en katolsk baggrund, at han som barn blev pålagt at tale latin med sin fader, at han i en tidlig alder led af en alvorlig sygdom, at han studerede tysk og filosofi på universitetet i Strasbourg, at han i Strasbourg mødte og blev gode venner med Emmanuel Levinas, at han i 30'erne var journalist ved og redaktør af en række nationalistiske aviser, at han i 1940 mødte og blev gode venner med Georges Bataille, at han under besættelsen reddede Levinas' datter og hustru fra deportation, at han senere har trukket sig fuldstændig tilbage fra offentligheden, at han i 1968 dukkede op på den yderste venstrefløj som redaktør af et berømt politisk manifest.

Man kan også præsentere Blanchot ved at pege på, at han blandt mange regnes som en af det tyvende århundredes absolut største skribenter. Man kunne i den forbindelse fremhæve Michel Foucault, der i en samtale med Didier Eribon har udtalt, at han i 50'erne ligefrem ønskede at være Blanchot. Eller man kunne fremhæve Derrida, for hvem Blanchot er en af de mest betydningsfulde og vedvarende inspirationskilder. Eller man kunne fremhæve Deleuze, der stort set ikke kan skrive om litteratur uden at nævne Blanchot en passant. Eller Roland Barthes, der allerede i sin bog *Litteraturens nulpunkt* fra 1953 var dybt påvirket af Blanchot.

Man kan også præsentere Blanchot i form af en oversigt over hans forfatterskab. Man kan lidt skematisk inddele hans værk i fem hovedkategorier: 1. En journalistisk del, der omfatter en række politiske og litterære artikler (1931-1944); 2. En litterær del, der omfatter romaner og fortællinger (1941-1957); 3. En kritisk del, der omfatter litteraturkritiske og litteraturfilosofiske essays (1943-1971); 4. En række fragmentariske tekster, der omfatter narrative elementer og dialoger, filosofiske refleksioner, selvbiografiske elementer, m.v. (1962-1980); 5. En række sene tekster, der omfatter forskellige politiske og selvbiografiske emner (1983-1996).

De tidlige journalistiske tekster falder i perioden fra 1931 til 1944. Disse tekster omfatter både politiske artikler og litteraturkritiske anmeldelser. En række af disse artikler blev trykt i forskellige nationalistiske og højreorienterede aviser, hvilket senere er blevet genstand for en del polemik. Fra slutningen af 1937 og under besættelsen skrev Blanchot imidlertid hovedsageligt litterære artikler. Hans litterære forfatterskab omfatter følgende fortællinger: *Thomas l'obscur* (1941), *Aminadab* (1942), *L'arrêt de mort* (1948), *Le Très-Haut*

(1948), *Thomas l'obscur*, anden version (1950), *Au moment voulu* (1951), *Celui qui ne m'accompagnait pas* (1953) og *Le dernier homme* (1957). Ved siden af disse litterære tekster er der en række bøger med litteraturkritiske essays. Disse er hovedsageligt publiceret mellem 1943 og 1971. Det drejer sig om bøgerne *Faux pas* (1943), *La part du feu* (1949), *Lautréamont et Sade* (1949), *L'espace littéraire* (1955), *Le livre à venir* (1959), *L'entretien infini* (1969) og *L'amitié* (1971). Bogen *Faux pas* blev til på foranledning af Gaston Gallimard og rummer et udvalg af Blanchots journalistiske litteraturkritik fra før og under besættelsen, mens de senere litteraturkritiske essays i højere grad er stilet mod bogudgivelse. Derudover er der fra og med 1962 tale om en række tekster, der i stigende grad fokuserer på en fragmentarisk skriftform. Disse fragmentariske skriftformer kan siges at falde i mellemrummet mellem litteratur og filosofisk refleksion. Dette omfatter tekster som *L'attente l'oubli* (1962), *L'entretien infini* (1969), *Le pas au-delà* (1973) og *L'écriture du désastre* (1980). Man kunne udover disse kategorier tilføje en række tekster i et felt mellem politiske refleksioner og autobiografiske brudstykker som *La communauté inavouable* (1983), *Michel Foucault tel que je l'imagine* (1986), *L'instant de ma mort* (1994), *Pour l'amitié* (1996) og *Les intellectuels en question* (1996).

Litteratur, litteraturkritik, litteraturfilosofi

Noget af det mest karakteristiske ved Blanchots forfatterskab er måske det forhold, at det er uhyre vanskeligt at indkredse og bestemme. Denne vanskelighed hænger først og fremmest sammen med, at Blanchot har en original og kompliceret forståelse af, hvad litteratur egentlig er for noget. Imidlertid er denne vanskelighed ikke blot forbundet med indholdet af Blanchots tekster, men knytter sig ligeledes til det forhold, at hans forfatterskab spænder over vidt forskellige skriftformer. I stedet for at springe ud i en karakteristik af hele Blanchots forfatterskab kunne man derfor gå nogle omveje ad de forskellige stier i hans forfatterskab. I denne forbindelse kunne man opstille følgende simple og generelle tredeling: 1. Den litterære skriftform; 2. Den kritiske læsning af litteratur; 3. De filosofiske implikationer og den filosofiske refleksion.

Litteraturen som skriftform kan man specificere yderligere ved eksempelvis at skelne mellem forskellige genrer (prosa og lyrik, roman og fortælling, etc.), de forskellige sprog- og kulturområder, en række forskellige epokebestemmelser, osv. Samtidig er der tale om en ydre afgrænsing i forhold til de tilstødende æstetiske genstandsfelter som f.eks. kunst, musik, film, osv. Selvom grænsedragningerne ikke er givet på forhånd og der langt fra er tale om vandtætte skel, så giver det mening at operere med betegnelsen litteratur som et mere eller mindre veldefineret genstandsfelt.

Andet punkt omfatter de forskellige måder, vi kan gå til litteraturen på. Dette punkt omfatter naturligvis det, man kunne kalde en dagligdags eller metodisk ureflekteret måde at læse litteratur. Sagen er, at en sådan dagligdags måde at læse på i høj grad er knyttet til en række ikke-artikulerede antagelser om, hvad litteraturens ”væsen” er, dens funktion, dens kvalitet osv. Disse antagelser er som oftest ureflekteret arvegods fra tidligere tiders litteraturforståelse, eksempelvis en forståelse af det at læse litteratur som et led i den generelle dannelse. Under dette punkt er der ligeledes tale om litteraturkritik forstået som en vurdering og formidling af de litterære værkers kvalitet, ligesom det omfatter de moderne såkaldt videnskabelige læsemetoder. Blandt disse forskellige læsemetoder kunne man nævne en kulturhistorisk vinkel, en kontekstualiserende vinkel, en immanent nærlæsende vinkel, en filosofisk-æstetisk vinkel, en sammenlignende vinkel, en politisk vinkel, etc. Disse kunne man også beskrive via bestemmelser som hermeneutik, nykritik, strukturalisme, dekonstruktion, kulturstudier, etc.

Det tredje punkt omfatter de filosofiske antagelser, både eksplicite og implicite, der ligger til grund for vores forståelse af litteratur. Dette omfatter de filosofiske implikationer forbundet med de to tidligere punkter, dvs. de forskellige måder at artikulere litteraturen som genstandsfelt og de forskellige måder at læse litteraturen på. Hvis man opererer med en epokal inddeling af litteraturen som genstandsfelt, har man samtidig skrevet under på et bestemt begreb om historie. Eller hvis man læser litteraturen strukturalistisk, har man samtidig skrevet under på visse antagelser om, hvordan sproget fungerer. Eller hvis man læser litteraturen med eksklusiv henvisning til en vestlig kanon, kunne man pege på, at der er en række politiske implikationer involveret.

Denne simple tredeling kan med andre ord beskrives med begreberne *litteratur*, *litteraturkritik* og *litteraturfilosofi*. Forholdet mellem disse tre begreber er naturligvis ganske kompliceret, ligesom man kunne pege på, at de tre skriftformer ikke lader sig adskille fra hinanden. Man kunne hævde, at en bestemt litteraturkritisk model samtidig indebærer en bestemt inddeling og vurdering af det litterære genstandsfelt, hvilket på sin vis indebærer en række sprogfilosofiske antagelser og politiske valg. Samtidig kunne man fremhæve, at forholdet mellem disse tre kategorier undergår en række historiske forandringer. Pointen med at foretage denne tredeling er imidlertid at etablere en struktur, som vi kan forsøge at indkredse Blanchots forfatterskab i forhold til.

På baggrund af denne skitserede tredeling bliver det tydeligere, hvorfor det er vanskeligt at indkredse og bestemme Blanchots forfatterskab. En af grundene til denne vanskelighed er forbundet med, at hans forfatterskab spænder over alle de tre felter. Hans forfatterskab omfatter således både romaner og andre litterære tekster, kritiske anmeldelser og essays om specifikke

forfatterskaber, filosofiske essays om sprogfilosofi og litteraturens væsen, m.v. Netop dette forhold, at Blanchots forfatterskab spænder over alle de tre felter, er på den ene side med til at vanskeliggøre en simpel indkredsning af hans forfatterskab, men på den anden side er det en af grundene til, at hans forfatterskab er så rigt og inspirerende.

Man kunne imidlertid forsøge at indkredse Blanchots forfatterskab ved at pege på, hvordan og hvorledes han situerer sig til hver enkelt af de tre skitserede felter. Vedrørende det første punkt tilhører Blanchots romaner og fortællinger uden tvivl en moderne formbevidst tradition, hvor der eksperimenteres voldsomt med de overleverede former og konventioner. Disse tekster formulerer på deres egen særegne måde det erfaringsvilkår, man overordnet kan karakterisere som en mangel på traditionsbundethed og afmystificering af naturen. Desuden kan de karakteriseres som minimalistiske, dvs. at referencerne til ydre og realistisk genkendelige elementer er reduceret til et minimum. Der er ofte tale om et simpelt hotelrum eller lignende uden yderligere specifikationer af tid og sted. Ikke uden grund er Blanchots litterære tekster blevet sammenlignet med visse af Kafkas og Becketts tekster. Kort sagt kan man beskrive hans litterære tekster som eksponent for en moderne minimalistisk litteratur.

Vedrørende andet punkt, Blanchots måde at gå til litteraturen på, kan man hæfte sig ved, at Blanchot både har skrevet journalistisk litteraturkritik, dvs. vurderinger af litterære værkers kvalitet, og litteraturkritiske essays, dvs. læsninger eller interpretationer af enkelte tekster eller hele forfatterskaber. Når Blanchot læser litteratur, dvs. skriver om litterære tekster eller hele forfatterskaber, er det med en uhyre grad af indlevelse. Udgangspunktet for hans læsninger er næsten altid immanent, ofte med referencer til det han kalder ”den litterære erfaring”, som anonymt udspiller sig i forholdet mellem forfatteren og værket, mellem skribenten og teksten. Han læser imidlertid på en måde, der med afsæt i den enkelte tekst radikaliserer denne tekst således, at den ofte fremstår på en ny og overraskende måde, og det kan virke som om, den behandlede tekst pludselig begynder at vende vrangen ud på sig selv. Denne litteraturkritik kan man groft sagt karakterisere som en kommenterende radikalisering af teksten hinsides teksten selv.

Vedrørende det sidste punkt, de filosofiske refleksioner og implikationer, kunne man placere Blanchot i en tradition af moderne fransk tænkning, der ofte henviser til de tre store H’er, dvs. Hegel, Husserl og Heidegger, mens han står i tæt dialog med samtidige tænkere som Levinas, Bataille, Sartre, Foucault og Derrida. Et af de mest interessante men samtidig foruroligende aspekter ved denne side af Blanchots forfatterskab er hans diagnose af det, man kan kalde litteraturens frisættelse og autonomisering fra andre diskursive former: at litteraturen ikke længere står i tjeneste hos en religiøs eller metafy-

sisk eller politisk sandhed, men derimod fremstår som en autonomiseret diskurs, der vedvarende udfordrer og spørger til sit eget grundlag. Dette vilkår skal ikke forveksles med æsteticisme eller visse af positionerne inden for moderne litteraturkritik, hvor der tales om værkets autonomi. Derimod er det en diagnose af det forhold, at moderne litteratur ikke repræsenterer en højere instans i form af en teologisk, filosofisk eller politisk formuleret sandhed, men snarere fremstår som en autonom spørgen til sit eget grundlag. Og en af Blanchots filosofiske fortjenester er, at han ikke viger tilbage for at fremhæve og diagnosticere implikationerne af denne autonomisering, idet litteratur som en ofte radikal spørgen til sit eget grundlag og til det givne har en kritisk og revolutionær dimension. Disse analyser af litteraturen som en radikal spørgen finder således genklang i forskellige former for kritik af både demokrati, kapitalisme, metafysik og magtstrukturer.

Litteraturens spørgen

Hvis man skulle forsøge at pege på noget, der kan siges at være et gennemgående og karakteristisk træk ved Blanchots forfatterskab, så kunne man fremhæve, at Blanchot både praktiserer og forstår litteratur som en spørgen, som en ofte radikal og gennemgribende spørgen til det givne, det overleverede, det selvfølgelig. Med andre ord bliver litteraturen forstået som en spørgende udfordring af det sprog, hvori det foreliggende og det givne bliver artikuleret. Blanchot beskriver det han kalder "litteraturens spørgen" som en proces, en sproglig proces, der forholder sig til sin egen oprindelse eller forudgående betingelse, i færd med at artikulere eller reartikulere det forhold, at sproget ikke umiddelbart eller simpelthen stemmer overens med sig selv i en refleksiv selvtransparens.

Imidlertid skal dette ikke forveksles med den banale iagttagelse, at sprog er karakteristisk ved dobbelt- eller flertydigheder. Ordenes flertydighed bliver oftest forstået som et sekundært træk, der først lader sig forstå på baggrund af og som en variation over ordenes grundlæggende entydighed. Med andre ord bliver ordenes flertydighed forstået som en kontingent ophobning og samling af flere entydigheder, og det er således ved at reducere ordenes flertydighed, at vi i praksis er i stand til at kommunikere med hinanden. Hos Blanchot er der imidlertid tale om det omvendte forhold: entydigheden bliver forstået som en afledt og reduceret manifestation af ordenes mangfoldige betydninger. Flertydigheden bliver således forstået som et forudgående karakteristikum ved sproget, og entydigheden fremstår således som et resultat af en forudgående reduktions- og nivelleringsproces. Det er blandt andet denne entydighed og denne proces, som litteraturen udfordrer og spørger til.¹

Lidt skematisk kan man pege på tre fremtrædende problemfelter, hvor denne litteraturens spørgen giver sig til kende hos Blanchot: i forhold til en eksistentiel problematik, i forhold til en litteraturteoretisk eller -filosofisk problematik, og i forhold til en politisk problematik. Hver for sig er disse tre problemfelter naturligvis uhyre omfattende, ligesom de vanskeligt lader sig adskille fuldstændigt fra hinanden.

Den eksistentielle problematik er måske den mindst vanskelige, idet Blanchots beskrivelser af litteraturens spørgen til tider kan forveksles med beskrivelser af menneskets spørgen til sin egen væren. Et af de mest karakteristiske træk ved Blanchots tekster er således en genkommende meditation over døden eller endeligheden som vilkår: ikke blot i Blanchots romaner og fiktionstekster men også i en række af de mest berømte essays om Rilke, Kafka, Sade, Mallarmé, Antelme, m.fl. I Blanchots essays fra midten af 50'erne finder man en række meditationer over litteraturen og døden, der på den ene side er stærkt påvirket af Heideggers analyser af menneskets eksistential-ontologiske tidslighed i *Sein und Zeit*, som han allerede i 30'erne havde stiftet bekendtskab med via ungdomsvennen Emmanuel Levinas, men på den anden side søger han teoretisk at formulere sig udover Heideggers analyser, blandt andet via en distinktion mellem ”muligheden af det umulige” og ”umuligheden af det mulige”. Imidlertid er det lige så tydeligt, at han allerede i sine fiktionstekster fra midten og slutningen af 40'erne var begyndt at formulere sig udover analysen af væren til døden for i stedet at kredse om det, man kunne beskrive som en venden tilbage til livet og til hverdagen.

Denne eksistentielle tematik bliver tæt knyttet til teoretiske og filosofiske refleksioner over litteraturen, skriften og den skabende proces. Det er således ikke tilfældigt, at et af Blanchots mest berømte essays med titlen ”Orfeus' blik” netop fokuserer på det øjeblik, hvor Orfeus vender sig om og dermed lader Eurydike vende tilbage til dødsriget. Det er ikke simpelthen den levendes forhold til sin egen død eller den levendes forsøg på at genoplive den døde, der for Blanchot er det centrale i litteraturen og den skabende proces, men snarere en proces, hvor den døde bliver tildelt et paradoksalt vidnesbyrd. Den litterære skabelsesproces bliver i Blanchots essay beskrevet som et vidnesbyrd om den døde, hvorved den døde i stedet for at hjemløse de levende får mulighed for at vende tilbage til dødsriget og finde ro, mens litteraturen på sin vis bliver det sted, hvor vidnesbyrdet – eventuelt som et tavst vidnesbyrd - holdes i live. Denne grundfigur bliver artikulert og varieret gennem mange forskellige essays: I forhold til litteraturteoretiske forløbere, i forhold til relaterede teoretiske problematikker som eksempelvis spørgsmålet ”hvem der taler i det litterære værk”, og i forhold til specifikke historiske problemstillinger.

Den måske vanskeligste dimension af Blanchots værk knytter sig til en række specifikke historiske og politiske problemstillinger. Formuleret i

sin mest simple form er det spørgsmålet om, hvordan man skal forstå Blanchots tidlige journalistiske forfatterskab fra midten til slutningen af 30'erne, hvor Blanchot var tilknyttet en række forskellige aviser på den politiske højrefløj som kommentator af fransk udenrigspolitik og litterær anmelder. Dertil kommer, hvordan man skal forstå forholdet mellem denne tidlige Blanchot og den senere så berømmede forfatter og litteraturteoretiker, der på mange punkter synes at være to fuldstændig forskellige personer. Og for det tredje kommer, om Blanchot i sit efterkrigsforfatterskab har forholdt sig til og bearbejdet sin fortid, eller om man med rimelighed kan sige, at der er tale om en belastet fortid, der vender tilbage i ubearbejdet form som symptomer. Disse spørgsmål peger udover det, man kan beskrive som traditionelle fortolknings-spørgsmål.

I forhold til det første spørgsmål om den præcise vurdering af Blanchots journalistik fra 30'erne er det nødvendigt at bemærke to forhold, som gør det vanskeligt at diskutere denne del af Blanchots forfatterskab: For det første er det simpelthen vanskeligt at opstøve de relevante tekster, der er spredt i en lang række forskellige aviser, som kun meget få biblioteker har i deres arkiver. For det andet er der tale om et kontroversielt materiale, hvor de polemiske positioner i den kritiske reception måske peger på nogle vigtige spørgsmål, men samtidig overdriber og forsimples en række komplicerede forhold. Hvis man kort skal opridses Blanchots position frem til slutningen af 1937 er der tale om en anti-demokratisk revolutionær nationalisme, hvor litteraturen bliver tildelt en rolle i genskabelsen af en autentisk fransk kultur. Denne position er uhyre problematisk, men samtidig er en række af de mest tilspidsede polemiske udlægninger af Blanchots position som tilhørende en ”fascistisk” eller ”antisemitisk” diskurs simpelthen overdrevne og resultat af en ensidig og selektiv omgang med materialet.

Vedrørende det andet spørgsmål om forholdet mellem denne tidlige og den senere Blanchot vil jeg mene, at der både er tale om en vis kontinuitet og en vis diskontinuitet. For det første vil jeg hævde, at det man har kaldt den litterære vending i Blanchots forfatterskab omkring slutningen af 1937 ikke implicerer en udgrænsning af den politiske dimension. Eksempelvis bliver litteraturens revolutionære potentiale fastholdt af Blanchot op gennem 50'erne og 60'erne. Men – og det er helt afgørende – litteraturen bliver frakoblet enhver forestilling om at etablere stabiliserende momenter i en national eller kollektiv identitet.

Dette leder frem til det tredje spørgsmål om Blanchots forhold til sin egen fortid. Det er blevet fremført, at man i Blanchots forfatterskab kan aflæse en række symptomer på genkomsten af det historisk fortrængte. Med andre ord bliver Blanchot anklaget for ikke at have forholdt sig til og bearbejdet sin fortid. Denne udlægning af Blanchot er på flere måder paradoksal, eftersom

den både peger på en helt afgørende problematik – og ikke bare hos Blanchot - samtidig med at selvsamme udlægning ikke kunne være mere forkert. Det er således min klare overbevisning, at en væsentlig dimension i Blanchots værk netop er en gennemskrivning af og teoretisk overvejelse af litteraturens forhold til det, man har kaldt den kollektive erindring og genkomsten af det historisk fortrængte. Den position i den kritiske reception af Blanchot, som jeg vil kalde en selvretfærdig moralsk inkquisition, overser præcis en af de mest afgørende erkendelser i Blanchots tekster.

Litteraturen og den kollektive erindring

Man kan indikere problematikken ved at fremhæve den meget fremtrædende erindringsproblematik i mange af Blanchots tekster: eksempelvis *L'attente l'oubli*, *L'entretien infini*, *L'écriture du désastre* og *Après coup*. Denne erindringsproblematik er blandt andet knyttet til et af de mest berømte udtryk hos Blanchot: *désaveuement*. Man har fremhævet, hvordan denne term knytter sig til begreber som ”værk”, ”iværksættelse” og ”værkets fravær”. Imidlertid ønsker jeg at fremhæve, at *désaveuement* samtidig knytter sig til betydninger som ”samling”, ”bearbejdning” og ”gennemarbejdning”. Med andre ord er den litterære skrift hos Blanchot en processuel gennemskrivning af ”det udenfor”, og det vil blandt andet sige det uden for erindringens umiddelbart tilgængelige domæne, hvilket både er at forstå som den individuelle erindring og det man ofte beskriver som den kollektive erindring. Imidlertid er der ikke simpelthen tale om et oplysningsprojekt appliceret på det historisk ubevidste. Termen *désaveuement* indikerer en rest eller et overskud, som ikke lader sig inkorporere i historiens enten store eller små fortællinger. Man kunne her bemærke, at Blanchots bestemmelser af denne rest er meget tæt på Deleuze og Guattaris bestemmelser af skizofrenien: Den udspaltede erfaring, der ikke lader sig beskrive tilstrækkeligt med begreber som fortrængning og genkomst, men blandt andet peger i retning af et begreb som dissociation.

Blanchot artikulerer med andre ord en forståelse af litteraturen som tæt knyttet til en vanskelig erindringsproces, hvorved der samtidig åbnes for en indikation af det, der umuligt lader sig erindre. Denne forbindelse mellem litteraturen og erindringens grænser giver sig blandt andet til kende på et individuelt og biografisk plan, hvilket kunne fremhæves i forbindelse med en tekst som *Mit dødsøjeblik*, men dets fulde implikationer begynder først at aftegne sig, idet vi forstår dets sammenhæng med et begreb som kollektiv erindring.² Man kunne her forsøgsvis skitsere nogle af de mest eklatante problemstillinger og perspektiver, som åbner sig i og med Blanchots forfatterskab.

Overordnet er det spørgsmålet om litteraturens betydning og rolle i

forbindelse med den såkaldt kollektive erindring og størrelser som national identitet. Her tænker man måske umiddelbart på en forfatter som Paul Celan og hans betydning for og rolle i bearbejdningen af det kollektive traume i Tyskland, men man kunne også tænke på forfattere som Solsjenitsyn, Hamsun og mange mange flere, og spørge sig selv, hvilken rolle og betydning litteraturen har i forbindelse med begreber som kollektiv erindring og genkomsten af det historisk fortrængte. Man kunne spørge til, hvilken rolle litteraturen spiller i den amerikanske selvforståelse i forbindelse med myten om det vilde vesten eller med andre ord folkemordet på indianerne. I en dansk sammenhæng kunne man spørge, hvilken rolle litteraturen spiller i forbindelse med myterne om det danske demokratis heroiske modstandskamp under den tyske besættelse. Eller man kunne spørge, hvordan det er muligt at Karen Blixen bliver hyldet som nationalt ikon på linie med "vores landshold", "Ørnen fra Herning" og vinderne af en tåbelig sangkonkurrence, hvorimod det helt overses, at hendes mest berømte og filmatiserede bog er en grotesk vemodig erindring om et idylliseret herre-slave forhold. Og man kunne stille en lang række spørgsmål af lignende karakter, kredsende om litteraturen som identifikationsobjekter i forbindelse med etableringen af en national selvforståelse.

Disse spørgsmål om litteraturens betydning og rolle i forbindelse med en dekonstruktion af den nationale identitet og selvforståelse er imidlertid blot forholdsvis konkrete og specifikke udformninger af et bredere filosofisk projekt, der i form af filosofisk "Abbau" sigter mod en dekonstruktion af den vestlige rationalitet. Det har aldrig været en hemmelighed, at Derridas projekt i kraft af den vedvarende interesse for marginalierne har været politisk lige fra starten, og det kan vel næppe overraske, at en dekonstruktion af den vestlige selvforståelse enten vil møde modstand hos dem, der hylder den vestlige kulturs frembringelser, eller vil blive approprieret af en æstetiserende diskurs og reduceret til en såkaldt "tekstanalytisk metode" i forsøget på at eliminere dens implikationer. Hvis man én gang er begyndt at forstå og anerkende, at den vestlige kultur bygger på en endeløs række af imperialistiske udbytninger og mord på andre folkeslag, og at der i vestlig tankegang er en helt grundlæggende mangel på selvkritik, så er der - forhåbentlig - skabt mulighed for at Blanchots overvejelser om litteraturen og deres implikationer vil blive taget seriøst.

Udover de mere traditionelle læsninger af Blanchots forfatterskab vil jeg således pege på, at der hos Blanchot er en hel række meget vigtige begreber, der knytter an til en tidsproblematik, en erindringsproblematik og til det man kan kalde en traumatiseret erindring, hvor det samtidig med begreber som genarbejdning og sorgarbejde ville være vigtigt at fremhæve et vidnesbyrd og en rest, der ikke lader sig inkorporere i sorgarbejdet. Og det er denne ubearbejdede rest, dette underlige "udenfor", som Blanchot både gennemskriver i sine fortællinger og reflekterer teoretisk.

Noter

¹ Denne problematik knytter an til Blanchots tematisering af det, han kalder ”litteraturens væsen”, som ikke skal forstås som en entydig bestemmelse af litteratures ”hvadhed”, men snarere fremstår som en flertydig indikation af litteraturens spørgeretning og karakter af uafsluttet proces. Dette åbner for en lang række interessante men samtidig komplicerede forbindelsespunkter med andre filosoffer som Hegel, Merleau-Ponty, med flere. I denne sammenhæng vil jeg nøjes med at henvise læseren til de to essays ”Den essentielle ensomhed” og ”To versioner af det imaginære”.

² Dette begreb, som blev udformet af Maurice Halbwachs, får en særlig og meget akut betydning i Jorge Sempruns bog *Literature or life* (Penguin, New York, 1998), hvor fortælleren blandt andet beskriver Halbwachs’ død.